

«ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ» ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄՈՏԵՑՈՒՄ

ՕԼՅԱ ՆՈՒՐԻՋԱՆՅԱՆ

Կրթական նորագույն պահանջները թելադրում են ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքների համար մշակել նոր ձևեր՝ կարևորելով երիտասարդների իմացական ակտիվությունը զարգացնելու միջոցները: Հոդվածում դիտարկվում են «Երաժշտության պատմություն» դասընթացի սահմաններում ուսանողի ճանաչողական ակտիվացումն ապահովող երկու միջոց: Առաջինի համար առաջադրվել է «Հին հույների դիցաբանության հերոսների արկածները» թեմայով գործնական աշխատանք, որի նպատակն էր նախապես հանձնարարված պլանի համաձայն վերլուծել, բաղդատել կերպարի արկածները: Իմացական ակտիվության երկրորդ միջոցի առանձնահատկությունն անհատական մոտեցման սկզբունք գործադրելն է, որի արդյունքում ուսանողը պետք է ունակ լինի ընդհանրացնելու տվյալ երևույթը: Այս անգամ, դասընթացի երկրորդ կիսամյակի ծրագրի համաձայն, որպես թեմա առաջադրվել է Յ. Ս. Բախի ստեղծագործությունը: Ինքնուրույն գործնական աշխատանքների կատարման հիմնական նպատակն ուսումնառության ընթացքում ստացած տեսական ու գործնական գիտելիքների ամրապնդումը, խորացումն ու ընդհանրացումն է:

Քանալի բառեր – կոնսերվատորիա, երաժշտության պատմություն, գործնական աշխատանք, մեթոդաբանություն, դիցաբանություն, թեմատիկ վերլուծություն, Յ.Ս. Բախ, աղյուսակ, երգեհոն, Ա. Շվայցեր:

«Մանկավարժի համար դասավանդման ընթացքում առաջին ելակետային դրույթն այն է, որ անհնար է ամեն ինչ սովորեցնել, այլ կարևոր է սովորել սովորեցնել, այսինքն՝ ուսանողին հնարավորին չափով զինել ինքնակրթության հմտություններով»¹: Նույն երաժշտագետը նշում է, որ կոնսերվատորիայում «Երաժշտության պատմության» դասախոսությունները կարող են արդյունավետ լինել միայն այն դեպքում, եթե ուսանողները լավ գիտեն կոնկրետ երաժշտական ստեղծագործությունները՝ ուսումնարանական պարապմունքների հիմքի վրա: Ուսանողը պետք է ունակ լինի կապելու ու համադրելու տարբեր երաժշտական ստեղծագործություններ, կարողանա լսողությամբ ընկալել երաժշտական լեզվի ոճական օրինաչափությունների ծագումը: «Կարևոր է ուսանողի ճանաչողական գործունեության ուղղորդման հարցերը՝ կատարե-

¹ Орлова Е. Методические заметки о музыкально-историческом образовании в консерваториях. Москва, 1983.

լագործելով ավանդական և նոր մշակվող դիդակտիկ ձևերն ու մեթոդները»²: Ժամանակակից դասավանդման պրակտիկայում ուսանողի մտածելակերպը, խոսքը զարգացնելու համար չափազանց անհրաժեշտ է ոչ միայն ծանոթացնել, այլ նաև հետաքրքրություն առաջացնել, հաղորդել կարևորագույն տեղեկությունները, սովորեցնել օգտվել առաջադրվող նյութի ուսումնասիրությանը վերաբերող որոշակի մեթոդներից: Այստեղից է գալիս դասախոսի բարձր պատասխանատվությունն այն հարցում, թե ինքը ինչպես է նյութին մոտենում և լուսաբանում: Սա անհրաժեշտ ու դժվար լուծելի խնդիր է: Օրեցօր բարձրանում է երիտասարդության երաժշտական և համընդհանուր բազմազանության (էրոտիկայի) պահանջը, կատարելագործվում են հաղորդակցության հնարավորությունները և բոլոր տեսակի պաշարներից (երաժշտությանը վերաբերող ամենատարբեր թվային աղբյուրները, հեռուստառադիոկայանների ձայնադարանները, համերգային դահլիճներում ներկայացվող երկացանկը, ուսումնական հաստատությունների, գրադարանների երաժշտական պահոցները) օգտվելու ժամանակակից միջոցները:

«Երաժշտության պատմություն» դասընթացը դժվար ու միևնույն ժամանակ հետաքրքիր է իր մշտական առաջխաղացմամբ, այն և՛ մանկավարժի, և՛ ուսանողի մեջ անդադար արթնացնում է ստեղծագործական միտքը:

Կրթական նորագույն պահանջները թելադրում են ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքների համար նոր ձևերի որոնում: Այս հարցում որոշիչ է կիրառել միջոցների այնպիսի համակարգ, որն ուղղված լինի ուսուցման ընթացքում ուսանողի ճանաչողական ակտիվությունը զարգացնելուն: Այդպիսին են մոտիվացնող, կողմնորոշող, բովանդակային-գործառնական բաղադրիչները: Ըստ մանկավարժական գիտությունների թեկնածու Յուլիա Ալեևայի՝ ուսանողի ճանաչողական հետաքրքրության ակտիվացումն ապահովվում է հետևյալ հիմնական տարրերով³:

Առաջինը ներառում է այն նպատակները և խնդիրները, որոնք ուղղված են անհատի ճանաչողական ակտիվությանը:

² **Еременко Г.** Дидактические принципы организации учебного материала в курсе истории музыки: Психологические и педагогические проблемы музыкального образования. Межвузовский сборник трудов. Выпуск 4, сост. и отв. ред. В. Цеханский, Новосибирск, 1986.

³ **Алеева Ю.** Развитие познавательной активности студентов в целостном педагогическом процессе // Сибирский педагогический журнал, 2011 // <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-poznavatelnoy-aktivnosti-studentov-v-tselostnom-pedagogicheskom-protsesse>.

Երկրորդն ապահովում է ուսուցման կազմակերպումը՝ որպես պատճառաբանված, նպատակաուղղված, ինքնակարգավորվող ընթացք:

Երրորդը պայմանավորվում է մանկավարժական-կազմակերպչական պայմաններով, այն է՝ գիտելիքների տարբեր աղբյուրների համադրությունը, մուլտիմեդիային միջոցների կիրառումը, յուրաքանչյուր ուսանողի ինքնուրույն գործողությունների կազմակերպումը, գիտելիքի գլխավոր բովանդակության հստակ ընդգծումը, գիտելիքի յուրացման և ուսումնական կարողությունների վերահսկումը:

Չորրորդը տեխնոլոգիական է, որը ներառում է ուսանողի ճանաչողական ակտիվության զարգացման փուլային ընթացքը:

Հինգերորդը ներառում է ուսանողի իմացական ակտիվության զարգացման չափանիշները և մակարդակը: Դրա հիմքում են իրավիճակ-հանձնարարության բարդության աստիճանը, ուսանողի ճանաչողական պահանջի գիտակցման աստիճանը և արտահայտված նպատակասլացությունը, նախաձեռնությունը, ինքնուրույնությունը՝ որպես իմացական ակտիվության հիմնական բնութագրիչներ:

Հոդվածում կդիտարկվեն «Ուսանողի իմացական ակտիվության» առաջին երկու փուլերը:

Երաժշտության պատմություն դասընթացի ակադեմիական վոկալ բաժնի առաջին կուրսի ուսանողների համար 2017-18 ուսումնական տարվա առաջին կիսամյակում կիրառվեց ճանաչողական, իմացական ակտիվության վերոնշյալ սանդղակի առաջին փուլը, որին պատկանում է ուսանողների մեծ մասը: Առաջին փուլին բնորոշ է բարդության փոքր աստիճանը: Այդ պատճառով սկզբնական փուլում ցանկալի է կիրառել ճանաչողական ակտիվության զարգացման այնպիսի միջոցներ, որոնք ուսանողին կբերեն նոր իմացության անհրաժեշտության գիտակցմանը: Այդ նպատակով դասախոսն ուսուցման այնպիսի միջոցներ է կիրառում, ինչպիսիք են՝ տպագիր ձեռնարկներ, քարտեզ-սխեմաներ, կերպարվեստի գործեր, ֆիլմեր, աղյուսակներ:

Մեր կողմից ուսանողի իմացական ակտիվության նպատակի առաջին փուլի համար ընտրվել էր «Հին հույների դիցաբանության հերոսների արկածները» թեման, և յուրաքանչյուր ուսանողի, ըստ իր ցանկության, հանձնարարվել էր ընտրել որևէ դիցաբանական հերոս, և նախապես հանձնարարված պլանի համաձայն՝ վերլուծել, բաղդատել կերպարի արկածները: Պլանը կազմված էր հետևյալ բաժիններից.

Սովորական աշխարհ – ուսանողը պետք է նշեր, թե իր ընտրած հերոսն ում զավակն է, որտեղ է ապրում:

Արկաժի կոչ – ինչպես է հերոսն իմանում սպասվող արկաժի մասին:

Հրաժարում – հերոսը չի կարող մասնակցել (օրինակ՝ Ողիսևը չի ցանկանում լքել ընտանիքը):

Օգնող կերպար – ազգականը, ընկերը:

Փորձության շեմը հատելը – որտեղից դեպի ուր է գնում հերոսը:

Համախոհներ, ախոյաններ – երբ հերոսին օգնում է սիրեցյալը, կամ խոչընդոտում են վրիժառու հարազատները:

Հասնել գործողությունների վայրին – օրինակ՝ Թեսևը մտնում է լաբիրինթոս:

Ծանր փորձություն – օրինակ՝ Թեսևը մենամարտում է Մինոտավրոսի հետ:

Պարզև - Թեսևը փրկում է աթենացիներին ու Արիադնեին:

Վերադարձի ճանապարհ – ինչ է տեղի ունենում, որտեղ են կանգ առնում:

Հատուցում – վատ արարքի համար:

Վերադարձ՝ նոր կարգավիճակ – Թեսևի հայրը վախճանվել է, ինքը թագավոր է դառնում:

Առաջադրանքը հիմնականում կատարվել էր: Գլխավոր լրացումը, որ պետք է հաշվի առնել հետագայում այն է, որ դասախոսը ինքը ներկայացնի դիցաբանական հերոսների կոնկրետ ցանկը, որպեսզի նրանց արկածների մեջ առկա լինեն պլանում նշված փուլերի մեծամասնությունը: Դիցաբանության խրթին պատումից սխեմատիկ առաջադրանքով զատելով առանձին հերոսներին՝ ուսանողը կարող է արագ մտաբերել տվյալ դրվագի կադապարը և անհրաժեշտության դեպքում դրա շուրջ ամբողջացնել դիցաբանության կոնկրետ պատումը, ինչը համահունչ է թեմատիկ վերլուծության մեթոդին: Այսինքն՝ գեղարվեստական ստեղծագործության ընկալման այսպիսի մեթոդը միաժամանակ այդ ստեղծագործությունը հասկանալու միջոց է, որը համահունչ կլինի հետագայում երաժշտական ստեղծագործությունների թեմատիկ վերլուծության ժամանակ. այն է՝ բաղդատելով գործի գլխավոր գործոնները, տարրերը, կառույցները՝ ուսանողը դյուրին է գիտակցում ու հիշում: Բացի դրանից, ստեղծագործությունը միշտ ունենում է գլխավորող շարժիչ ուժ, որն իր վրա է ուշադրություն գրավում, և դրա միջոցով շեշտվում է ստեղծագործության գաղափարագեղարվեստական կողմը: «Թեմատիկ վերլուծությունն այն մեթոդն է,

որը հնարավորություն է տալիս երաժշտության մեջ ընդգծելու առաջատար տարրը: Օրինակ՝ Բեթհովենի թիվ 23 դաշնամուրային սոնատի երկրորդ մասի թեմայում գլխավոր տարրը հարմոնիան է, իսկ Ռավելի «Բոլերո»-յում գլխավոր կառուցվածքային գաղափարն աստիճանաբար դինամիկ լարումն է, որը կատարվում է անփոփոխ մեղեդիական-դիժմական բաղկացուցչի օգնությամբ՝ տեմբրի, դինամիկայի, նվագախմբային հյուսվածքի հետևողական փոփոխությամբ»⁴:

Ընտրված ինքնուրույն աշխատանքի թեմատիկ վերլուծության մեթոդը համապատասխանում է ուսանողի իմացական ակտիվության նպատակի առաջին փուլին, քանի որ ակադեմիական վոկալ բաժնի ուսանողների և հետագայում արդեն պրոֆեսիոնալ երգիչների երկացանկի հերոսների գերակշռող մասը հունական դիցաբանության կերպարներն ու նրանց առնչվող դեպքերն են: Այդ կերպ ուսանող-վոկալիստներն առիթ կունենան ծանոթանալու ապագայում հանդիպող կերպարներին ու նրանց վարքին:

Նույն կուրսի երկրորդ կիսամյակում մեր կողմից կիրառվում է իմացական ակտիվության երկրորդ փուլը: Այս փուլի առանձնահատկությունը անհատական մոտեցման սկզբունք գործադրելու մեջ է, որն ուղղված է ուսանողի մեջ նախաձեռնության, ինքնուրույնության բնութագրումներ հղկելուն: Արդյունքում ուսանողը պետք է ունակ լինի ընդհանրացնելու տվյալ երևույթը և ընթացքը: Այս անգամ դասընթացի երկրորդ կիսամյակի ծրագրի համաձայն՝ որպես թեմա առաջադրվել է Յ. Ս. Բախի ստեղծագործությունը: Նախապես մշակվել են գրավոր առաջադրանքների թեմաները, կից ներկայացվել է կոնկրետ գրականությունը: Առաջադրված աղյուսակից հանձնարարվել է ընտրել մեկ թեմա և ուսումնառության ընթացքում խիստ անհրաժեշտ լրացուցիչ գրականության ցանկի գրքերի հիման վրա մշակել ու կազմել համապատասխան նյութը:

Կից ներկայացված է հիշյալ աղյուսակը.

Յոհան Սեբաստիան Բախ

Կուրսային աշխատանքների թեմաները և գրքերը

⁴ **Матвеева С.** О методе анализа контекста в музыке. Методологические вопросы теоретического музыкознания. Москва, 1975, стр. 95.

1	Յ. Ս. Բախի վոկալ-գործիքային ստեղծագործությունը	Կանտատները	Друскин М., И. С. Бах., М., 1982 – стр. 207 – 231
2		Հոգևոր կանտատներ՝ Վաղ շրջան /առանձնացնել մեկ կանտատ՝ ըստ ցանկության/	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 407 – 425
3		Հոգևոր կանտատներ՝ Վայմարյան շրջան	Хубов Г., И. С. Бах, М., 1953, стр. 118 – 123
4		Հոգևոր կանտատներ՝ Լայպցիգյան կանտատները /առանձնացնել մեկ կանտատ՝ ըստ ցանկության/	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 426 – 438
5		Աշխարհիկ կանտատները /առանձնացնել մեկ կանտատ՝ ըստ ցանկության/	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 507 – 531
6		Մեսաները /առանձնացնել մեկը՝ ըստ ցանկության/	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 544 – 555
7		Մեսաները /առանձնացնել մեկը՝ ըստ ցանկության/	Друскин М., Пассионы и мессы И. С. Баха., М., 1976 – стр. 109 – 119
8		«Մագնիֆիկատ»-ը	Друскин М., И. С. Бах., М., 1982 – стр. 251 – 253 Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 439 – 443 Хубов Г., И. С. Бах, М., 1953, стр. 132 - 149

9		Պասիոնները	Друскин М., Пассионы и мессы И. С. Баха, М., 1976 – стр. 44 – 51
10		«Չարչարանքներ ըստ Հովհաննեսի»	Швейцер А., И. С. Бах, М., 1964 – стр. 444 – 453 Хубов Г., И. С. Бах, М., 1953, стр. 150 – 175
11		«Չարչարանքներ ըստ Մատթեոսի»	Швейцер А., И. С. Бах, М., 1964 – стр. 471 – 488
12		Օրատորիաները	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 537 – 543
13	Յ. Ս. Բախի կլավիրային ստեղծագործությունը	Լավ տեմպերացված կլավիր	Хубов Г., И. С. Бах., М., 1953. стр. 88 - 96
14		Լավ տեմպերացված կլավիր	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 242 – 244, 247 – 248
15	Յ. Ս. Բախի երգեհոնային ստեղծագործությունը		Хубов Г., И. С. Бах., М., 1953. стр. 96 -97,
16	Յ. Ս. Բախի երգեհոնային ստեղծագործությունը	/առանձնացնել մեկ գործ՝ ըստ ցանկության /	Швейцер А., И. С. Бах, М., 1964 – стр. 195 – 198, 205, 206, 207 – 211
17	Յ. Ս. Բախի երգեհոնային ստեղծագործությունը		Друскин М., И. С. Бах, М., 1976 – стр. 304 – 316
18	Յ. Ս. Բախի կլավիրային ստեղծագործությունը	Անգլիական, ֆրանսիական սյուիտներ, պարտիտներ	Друскин М., Пассионы и мессы И. С. Баха., М., 1976 – стр. 324 - 326, 329 – 338
19	Յ. Ս. Բախի կամերային գործիքային ստեղծագործությունը	Սոնատները և պարտիտները մենանվագ ջութակի համար	Ямполький И., Сонаты и партиты для скрипки соло И. С. Баха., М., 1963
20		Սոնատները և	Швейцер А., И. С.

		պարտիտները մենանվագ ջութակի համար	Бах., М., 1964 – стр. 284 – 287
21			Хубов Г., И. С. Бах, М., 1953, стр. 98 – 101
22		Սյուիտները մենանվագ թավջութակի համար	Щелкановцева Е., Сюиты для виолончели соло И. С. Баха, М., 1997, стр. 6 – 10, էջ 47-ից հետո ընտրել որևէ Սյուիտի վերաբերող էջերը
23	Յ. Ս. Բախի նվագախմբային ստեղծագործությունը	Նախերգանքներ /նվագախմբային սյուիտներ/ և Բրանդենբուրգյան կոնցերտներ	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 297 – 303 Хубов Г., И. С. Бах, М., 1953, стр. 106 – 118
24		Նախերգանքներ /նվագախմբային սյուիտներ/ և Բրանդենբուրգյան կոնցերտներ	Друскин М., И. С. Бах, М., 1976 – стр. 338 – 346
25		Կլավիրային կոնցերտներ	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 303 – 306
26		Ջութակի կոնցերտներ	Швейцер А., И. С. Бах., М., 1964 – стр. 306 – 308 Друскин М., И. С. Бах, М., 1976 – стр. 347 – 349

Յ. Ս. Բախի ստեղծագործության ուսումնասիրության հարցում խորհուրդ է տրվում սկսել երգեհոնային ժանրերից, որոնք ունեն էմոցիոնալ-գեղարվեստական ազդեցություն, ինչն ուսանողի համար գործերը հասկանալու առաջին ու կարևոր օղակն է։ Դիտարկենք ինքնուրույն աշխատանքների աղյուսակի

16-րդ կետը։ Թեմային առաջարկվող գրականությունը մշակելիս ուսանողը

տեղեկանում է Յ.Ս. Բախի երգեհոնային ժառանգությանը վերաբերող ընդհանրացնող փաստերի մասին. երգեհոնային Պրելյուդ և ֆուգաներից հրատարակված միակ օրինակի պատմությունը, Բախի ձեռագրերի ճակատագիրը, երգեհոնային գործերի ստեղծման ժամանակագրությունը, կյանքի տարբեր փուլերում Բախի մոտեցումը (հատկապես Խորալային պրելյուդների դեպքում): Կոնկրետ դիտարկվում է Խորալային պրելյուդներից բաղկացած «Երգեհոնային գրքուկը» (Ա. Շվայցերն այն անվանում է Բախի երաժշտական բառարան), որի հիմքում կոմպոզիտորը դրել է երաժշտության ու խոսքի փոխադրեցությունը. ոչ մի ուրիշ տեղ «մաքուր երաժշտության» մեջ կոմպոզիտորը տեքստի բովանդակությունն այդքան արտահայտիչ չի հաղորդել, հետագայում ոչ ոք այդ խնդիրը չի լուծել նման պարզ միջոցներով (Ա. Շվայցերի արտահայտած այս դրույթին ծանոթ լինելը հնարավորություն կտա «Երաժշտության պատմություն» դասընթացում անընդհատ հանդիպող ծրագրային երաժշտություն հասկացությունը տեսնելու պատմական շղթայի մեջ):

Ինքնուրույն գործնական աշխատանքների կատարման հիմնական նպատակն ուսումնառության ընթացքում ստացած տեսական ու գործնական գիտելիքների ամրապնդումը, խորացումն ու ընդհանրացումն է: Այսպիսի աշխատանքների բովանդակությունը պետք է պատասխանի դասընթացի ուսումնական խնդիրներին: Գործնականորեն նվաճված և բավարար արդյունք կարող է ունենալ այնպիսի աշխատանքը, որն իր պլանավորմամբ, կառուցվածքով, արտաքին նկարագրով մոտենում է գիտական բնույթի «խկական» հոդվածին: Դա կնշանակի, որ ուսանողը յուրացրել է, թե ինչպես պետք է մտածի ու շարադրի սեփական մտքերը:

ДВА МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДА К КУРСУ “ИСТОРИЯ МУЗЫКИ”

ОЛЯ НУРИДЖАНЫ

Новейшие требования образования диктуют разработку новых видов для самостоятельных работ студента, придавая значение способам развития познавательной активности молодежи. В статье рассматриваются два способа, обеспечивающие познавательную активность студента в рамках курса “История музыки”. Для первого способа была предложена практическая работа по теме “Приключения героев мифологии древних греков”, целью которой являлся анализ приключений героя согласно заранее порученному плану. Особенность второго способа познавательной активности – это применение

принципа индивидуального подхода, в результате которого студент должен уметь обобщать данное явление. На этот раз согласно программе второго семестра курса, в качестве темы было предложено произведение Й. Баха. Основной целью выполнения самостоятельных практических работ являются укрепление, углубление и обобщение теоретических и практических знаний, полученных в процессе обучения.

Ключевые слова – консерватория, история музыки, практическая работа, методология, мифология, тематический анализ, Й. Бах, таблица, орган, А. Швайцер.

TWO METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE COURSE “THE HISTORY OF MUSIC”

OLYA NURIJANYAN

The newest educational requirements dictate the development of new types for independent student work, evaluating ways of developing the cognitive activity of young people. The article discusses two ways of supporting the cognitive activity of a student in the framework of the course “The History of Music”. For the first method, a practical work was proposed on the theme “The Adventures of Heroes of the Ancient Greeks’ Mythology”, the purpose of which was the analysis of the hero’s adventures according to a previously assigned plan. The peculiarity of the second method of cognitive activity is the application of the principle of an individual approach, as a result of which the student should be able to generalize the phenomenon. This time according to the program of the second semester of the course, the work of J. Bach was suggested as a topic. The main goal of independent practical work is the strengthening, deepening and generalization of theoretical and practical knowledge gained in the learning process.

Key words – conservatory, history of music, practical work, methodology, mythology, thematic analysis, J.S. Bach, table, organ, A. Schweizer.